

M. SZABÓ MIKLÓS – OROSZI ANTAL

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADEMIA TÖRTÉNETE 1990–1996*(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2012. 290 o.)*

2012 őszén jelent meg a magyar katonai felsőoktatás (akadémiai képzés) történetét feldolgozó sorozat újabb, immár hatodik kötete, *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1990–1996* címmel, a Zrínyi Kiadó gondozásában, Mészáros Károly szerkesztésével. Szerzői M. Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rector emeritusa, valamint Oroszi Antal nyugállományú ezredes, a hadtudomány kandidátusa, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (a továbbiakban: ZMKA) volt levelező fakultás és tanfolyamparancsnoka.

A könyv témája egy nagyon izgalmas, fordulatokban gazdag korszakot ölel fel: a rendszerváltásnak, a hidegháború végének, a Szovjetunió széthullásának és az európai átalakulások sorozatának korszaka ez. A Varsói Szerződés megszűnésével, a szovjet csapatok kivonulásával Magyarország új kül- és biztonságpolitikai helyzetben találta magát, mellyel párhuzamosan fontos belpolitikai változások is történtek. Megszűnt a Magyar Néphadsereg, megalakult a Magyar Honvédség, melynek működését teljesen új kihívások, új követelményrendszer határozta meg. A kötet által felölelt korszak elején még számos választási lehetőség, biztonságpolitikai opció állt Magyarországnak előtt, melyek közül időlegesen az önerőre való támaszkodás, a körkörös védelem koncepciója nyert teret. A korszak végére azonban már egyértelművé vált: Magyarország az észak-atlanti szövetségi rendszerben képzeli el helyét, szerepét, biztonságát ebben és egy összeurópai rendszerben látja szavatolhatónak. Ugyanígy át kellett alakulnia a tisztképzésnek, a tisztképzéssel szemben támasztott új politikai, szellemi, anyagi kívánalmaknak megfelelően, és természetesen mindeközben átalakult a honvédség szövetségi, partnerségi rendszere is.

A tisztképzéssel szembeni új kihívásokat a kötetben Simon Sándor altábornagy, akadémia-parancsnok 1990. júliusi, a következő tanulmányi év feladatait (is) összefoglaló jelentésének alábbi mondatai világítják meg leginkább: „úgy kell folytatni, hogy az új helyzetnek megfelelően a honvédség nemzeti arculata és jellege kapjon kiemelt szerepet, amely a nemzet szuverenitásának és függetlenségének védelmére való készenlétben, az ezeréves történelmi és kutatási hagyományainak ápolásában, a néppel való organikus kapcsolat erősítésében, az európai műveltség, szellemiség befogadásában, valamint az értelmiségi kreativitás elérésére vonatkozó célkitűzésekben kell, hogy kifejeződjön.” (136. o.)

Mindezen átalakulási folyamat szigorú követelményeinek az akadémia oktatóinak és hallgatóinak – ahogyan a honvédség minden egyes tagjának is – folyamatos létszámleépítések, forrásmegvonások, egzisztenciális válságok sorozatában kellett megfelelnie, melyet a szerzők a háttérben folyamatosan érzékeltetnek.

A már a korábbi kötetek során megszokott módon épül fel a könyv összesen nyolc fejezetből álló szerkezete. Elsőként a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia tevékenységét befolyásoló kül-, biztonság-, illetve belpolitikai viszonyok részletezése alapozza meg a kereteket, ezt követi az akadémia munkáját meghatározó honvédségi viszonyok bemutatása, egy-egy különálló fejezetben. A harmadik fejezet már a konkrét akadémia-történettel foglalkozik, mégpedig az 1989. szeptember 1. és 1991. június 30. közötti időszakban. Ezen fejezetek M. Szabó Miklós tollából származnak.

Az 1991. július 1-jén kezdődő új korszak megírására Oroszi Antal vállalkozott. E naptól egy valóban új, a kötet által bemutatni kívánt időszakot meghatározó szakasz következett az akadémia életében, amikor M. Szabó Miklós vezérőrnagyot, egyetemi tanárt nevezték ki élére. Az M. Szabó Miklós nevével fémjelvezhető korszak történetét feldolgozó rész öt fejezetre oszlik, mely fejezetek külön-külön egy-egy tanévet ölelnek fel. Az első (egyben a könyv negyedik fejezete) az 1991/92-es tanévet mutatja be, amelyik az új képzési rendszer – egyéves törzstiszti képzés, kétéves akadémiai alapképzés – bevezetésének jegyében telt. A következő, 1992/93-as tanévet a katonai felsőoktatás reformjának elindítása határozta meg. A reform az 1992-ben napvilágot látott *Felsőoktatás 2000-ig* nevet viselő kormányprogramon alapult, melyben a katonai felsőoktatásra vonatkozó elgon-

dolásokat rögzítették, melynek kialakításában és véleményezésében az akadémia is részt vett. Az 1993/94-es tanév alapvető motívuma magának a katonai felsőoktatási reformnak a megvalósítása volt, hiszen 1993-ban léptek életbe az új felsőoktatási és új honvédelmi törvények, melyek alapvetően határozták meg az akadémia működését. Az utolsó két fejezet már az egyetemi akkreditációra felkészítő 1994/95-ös, valamint 1995/96-os akadémiai tanévek főbb eseményeit mutatja be, s egyben zárja a második világháború utáni magyar katonai akadémia-történetet.

A mű rendkívül adatgazdag, már-már száraz felsorolásokat tartalmaz. Ezek részletességére jellemző, hogy a szerzők nemcsak az „alapvető” tényeket közlik az olvasóval – úgymint az intézmény szervezeti felépítése, oktatóinak száma, minősítése, a hallgatók létszámadatai, tantárgyak, képzési követelmények (ezen belül kiemelt jelentőséget kap a nyelvi képzés fontossága is), kitüntetéssel végzett hallgatók névszerinti felsorolása stb. –, hanem bemutatják az akadémiai életet meghatározó szinte valamennyi számszerűsíthető tényezőt. Utóbbiak többféle szempontú és módszerű – például szociológiai, pedagógiai – elemzéseknek adhatnak támpontot a későbbiekben, hiszen az egyes fejezetekben helyet kaptak az állománykategóriákra lebontott fizetési fokozatok, azok pontos összegei, a lakás- és szociális helyzet, de még a jutalmak, kitüntetések, üdültetések stb. részletes ismertetése is.

A fentebb felsorolt adatok „megemésztését” azonban az olvasó számára megkönnyítik a szenvtelen narratíván itt-ott átütő személyes megjegyzések. Ezek széles skálán mozognak a műben: egyes megjegyzések a tények mögé engednek bővebb betekintést, hiszen az események fő szemtanújától, azok egyik alakítójától származnak; mások az évek multáival sem halványuló érzelmi reakciókat szabadítanak fel; míg megint mások tréfásan oldják fel a sokszor nagyon is keserű valóságot. M. Szabó Miklós „nem állja meg”, hogy ne tegyen – meglehetősen keserű, olykor szemrehányó – megjegyzéseket a katonai fegyelem 1990-es években tapasztalható fellazulásának okait keresendő (a reggeli torna elhagyása és a polgári ruházat viselésének engedélyezése kapcsán, 96–97. o.), illetve a honvédség létszámviszonyainak rohamos változása bemutatásakor (mely sokszor egyik napról a másikra is csökkent, 111–112. o.). Fontos megjegyzésnek, mintegy szakmai ars poeticának is tekinthetjük, amikor az egykori akadémia-parancsnok örökbecsűnek titulálja Kondor Lajos vezérőrnagy, HM helyettes államtitkár Für Lajos honvédelmi miniszterhez írt levelének azon figyelmeztetését, miszerint „ne engedjen azon körök nyomásának, akik... ’katonás rend’ szerint el kívánják szakítani a tisztképzést és továbbképzést a polgári egyetemek és főiskolák jövőbeni (a katonai felsőoktatásra is remélhetően európai színvonalú ösztönzést adó) követelményrendszerétől. Amennyiben ez bekövetkezne, megfosztaná a jövő tisztikarát a főiskolai vagy egyetemi diplomával egyenértékű végzettség megszerzésétől, holott az nem kérdőjelezné meg a professzionális katonai ismeretek elsődlegességét.” (73. o.)

A humoros megjegyzések közé tartozik az egyik Szabó Miklós-i anekdota, mely az 1990-es évek első felének békefenntartó misszióiban való magyar részvétel taglalásánál megjegyzi, hogy az ENSZ tűzszüneti megállapodásának betartását az iraki–iráni határon felügyelő csoport (UNIMOG) tagja az akadémia-parancsnoknak írt üdvözlő képeslapon az „UNICUM-kötélék” tagjaként aposztrofálta magát (78. o.).

A kötetet gazdag képanyag színesíti, illetve számos eredeti dokumentum másolata szolgál fontos adalékként, magyarázó mellékletként a mondanivaló megértéséhez.

Az akadémia-történet újabb kötetét mindazoknak ajánlhatjuk, akik a szűk értelemben vett szakmatörténeten, azaz a honvédség, illetve a katonai felsőoktatás történetén túl érdeklődnek a közelmúlt magyar kül-, bel, és biztonságpolitikai vonatkozásai iránt, illetve érdekes adalékok nyerhetők a kötetből a civil-katonai kapcsolatok, valamint a Magyar Honvédség – és benne kiemelt helyen a ZMKA – katonadiplomáciai történetéhez is.

A fentiekén túl az akadémia-történet bemutatásának egyik fő vezérfonala a kötetben a hagyományápolás: az új helyzetnek az akadémia vezetése a korábbi eredmények tiszteletben tartásával, a képzési követelmények átemelésével, újraélesztésével is meg kívánt felelni. A hagyományok ápolásának, illetve teremtésének egyik legfontosabb elemeként tekinthetünk az 1994. február 2-án bevezetett Akadémia-napra, melyen azóta is minden évben Zrínyi Miklós eszéki győzelmére emlékezünk. Ugyanezen naptól fogva vált hivatalosan is jogutódjává a ZMKA a Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémiának. A két háború közti tisztképzés eredményeinek elismeréseként értelmezhető

a tengerentúlon élő volt magyar királyi vezérkari tiszték által alapított Zrínyi-emlékdíj kiosztása 1994-től kezdődően vagy az Arany Díszoklevelek adományozása az egykor Hadiakadémiát végzettek számára. A hagyományápolás kiemelkedő jelentőségű és színvonalú ünnepségeinek volt tekinthető a kötet által vázolt korszakban a Hadiakadémia 1920-as megalapításának 75. évfordulójára rendezett ünnepség, melyre az 1995. év Akadémia-napján került sor.

A műben a szerzők által vázolt ív egyértelmű: a ZMKA a korszak összes problémája és nehézsége ellenére kivívta előljárói, szakmai megrendelői elismerését, s 1996-ban ezen eredményeknek köszönhetően – fokozott nemzetközi érdeklőssel kísérve – a katonai felsőoktatás reformjának betetőzéseként alakulhatott át Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmé. A szerzők az utószóban köszönetet mondanak az akadémia több ezer dolgozójának és hallgatójának ezekért az erőfeszítésekért, s remélik, hogy a Nemzeti Közsolgálati Egyetem hű továbbvivője lesz a magyar katonai felsőoktatás hagyományainak és tapasztalatainak.

Kaló József